

قدرت‌ها برای تسلط بر سرزمین‌ها و مناطقی که بالقوه ارزش ژئوپلیتیکی بالا دارند و قدرت آن‌ها را افزایش می‌دهند، همواره در رقابت بوده‌اند. این موضوع موجب مطرح شدن نظریه‌های ژئوپلیتیکی شد. بعد از فروپاشی شوروی، نظریه‌ی ژئوپلیتیکی جدیدی مطرح شد و آن «هارتلند جدید» است. هارتلند جدیدی که مبنای آن بیشتر تسلط بر منابع انرژی است، مورد توجه آنها ابر قدرت جهان واقع شده و با وجود مخالفت آشکار و پنهان دیگر قدرت‌ها، راهبرد قدرت فوق تسلط بر این سرزمین است تا قدرت لازم و حفظ آن را برای تحقق نظام نوین جهانی تحت رهبری خود (آمریکا) فراهم سازد. در راستای این هدف از ابزارهای گوناگونی نیز بهره می‌گیرد.

منابع:

۱. اطاعت، جواد. ژئوپولیتیک و سیاست خارجی ایران. نشر سفیر. تهران. چاپ اول. ۱۳۷۶.
۲. مجتهدزاده، پیروز. جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی. سمت. تهران. چاپ اول. ۱۳۸۱.
۳. «رژیم حقوقی دریای خزر، تصویری ژئوپلیتیکی از مانعی در راه همکاری‌های منطقه‌ای». اطلاعات سیاسی اقتصادی. سال پانزدهم، شماره‌ی ۱۶۲-۱۶۱. بهمن و اسفند ۱۳۷۹.
۴. برژنسکی، زی بیگنیو. خارج از کنترل. ترجمه‌ی عبدالرحیم نوه ابراهیم. اطلاعات. تهران. چاپ دوم. ۱۳۸۱.
۵. روحانی، حسن. «استراتژی جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات اخیر آمریکا». فصل‌نامه‌ی راهبرد. شماره ۲۴. تابستان ۱۳۸۱.
۶. بیل، جیمز. سیاست‌های برتری جویانه: آمریکا و ایران. ترجمه‌ی ناصر قبادزاده. مطالعات منطقه‌ای: اسرائیل شناسی و آمریکاشناسی. جلد دهم. مرکز پژوهش‌های علمی استراتژیک خاورمیانه. ۱۳۸۱.
۷. روزنامه‌ی اطلاعات. شماره‌ی ۲۲۹۵۷. ۹ دی ۱۳۸۲.
۸. آصف نخعی، فروزان. «عراق، کلید صلح در جهان و منطقه». روزنامه‌ی ایران. شماره‌ی ۲۷۵۲. ۲۶ اسفند ۱۳۸۲.
۹. روزنامه‌ی ایران. شماره‌ی ۲۶۹۵. ۲۲ دی ۱۳۸۲.
۱۰. روزنامه‌ی ایران. شماره‌ی ۲۷۴۶. ۲۰ اسفند ۱۳۸۲.
۱۱. عزتی، عزت‌الله. «تحلیل ژئوپلیتیکی روابط ایران و عراق» (سخنرانی). ماهنامه‌ی دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها. سال چهاردهم. شماره‌ی ۱۴۰. مرداد و شهریور ۱۳۷۹.
۱۲. رحیم پور، علی. «تحولات ژئواستراتژیک در سده‌ی بیست و یکم و جایگاه منطقه و ایران». اطلاعات سیاسی اقتصادی. سال هفدهم. شماره‌ی ۱۸۴-۱۸۳. آذرود ۱۳۸۱.
۱۳. اخبار شبکه‌ی ۲ سیما. ساعت ۳۰:۲۲. ۱۲/۲۳/۱۳۸۱.
۱۴. روزنامه‌ی یاس نو. شماره‌ی ۸۷. ۳۱ خرداد ۱۳۸۲.
۱۵. اخبار شبکه‌ی ۱ سیما. ساعت ۱۴. ۱۴/۱/۱۳۸۳.
۱۶. خرم، علی. «رعایت همیشگی حقوق بشر». روزنامه‌ی ایران. شماره‌ی ۲۷۲۴، ۲۶ بهمن ۱۳۸۲.

الگوی توزیع فضایی

چکیده

این مطالعه به منظور تبیین علمی وضع موجود توزیع فضایی سکونتگاه‌های شهری استان گلستان صورت گرفته، و از این رو حائز اهمیت است که شناخت دقیق و اصولی پراکندگی جغرافیایی پدیده‌ها، لازمه‌ی هرگونه برنامه‌ریزی فضایی است. به همین منظور، از سه روش آماری «منحنی لورنز»، «شاخص توزیع نقطه‌ای»، «شاخص نزدیک‌ترین همسایه» بهره گرفته شده است. نتایج حاصل بیانگر توزیع نایک‌نواخت شهرها در سطح استان و تمرکز آن‌ها در قسمتی از این منطقه است. گذشته از عوامل طبیعی، برخی عوامل انسانی نظیر سیاست‌های ملی و عبور جاده‌های ترانزیتی، در این توزیع نامتوازن مؤثر بوده‌اند. تقویت شهرهای کوچک و دور افتاده و تخصیص عادلانه‌ی منابع به منظور توسعه‌ی هماهنگ استان، از جمله پیشنهادهای این مقاله است.

کلید واژه‌ها: شبکه‌ی شهری توزیع فضایی، منحنی لورنز، شاخص توزیع نقطه‌ای و شاخص نزدیک‌ترین همسایه، استان گلستان.

مقدمه

شناخت و تبیین چگونگی استقرار سکونتگاه‌های شهری و روستایی در هر ناحیه می‌تواند سنگ بنای برنامه‌ریزی فضایی باشد. بدون این نوع برنامه‌ریزی، حرکت آگاهانه به سوی توسعه‌ی مؤزن و تعادل‌های منطقه‌ای امکانپذیر نیست.

شبکه‌ی شهری که از مباحث مهم شهر شناسی است، به توزیع فضایی شهرها در فضای جغرافیایی ناحیه اطلاق می‌شود [فرید، ۱۳۶۸: ۴۸۳]. اصولاً پراکندگی شهرها از قانون خاصی پیروی نمی‌کند و تابع عوامل گوناگون طبیعی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است [شفیعی، ۱۳۸۰]. در کشور ما که از بی‌تعادلی در شبکه‌ی شهری رنج می‌برد، شرایط زیست محیطی، سوابق تاریخی، تقسیمات سیاسی و توسعه‌ی اقتصادی، از علل این بی‌تعادلی هستند [نظریان، ۱۳۷۴: ۱۶۷].

امروزه، نظریه پردازان بر این مسأله تأکید بیش تری دارند که جمعیت و تمرکز آن در یک ناحیه، باید تابع تخصیص منابع تولید و

شهرهای استان گلستان

دکتر رحیم بردی آنامراد نژاد

عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران

آشنایی اجمالی با منطقه‌ی مورد مطالعه

استان گلستان در حاشیه‌ی شرقی دریای خزر و در حد فاصل رشته کوه البرز شرقی و مرز جمهوری ترکمنستان قرار گرفته و بین ۵۳ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه‌ی طول شرقی از نصف النهار گرینویچ، و بین ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۸ دقیقه‌ی عرض شمالی از خط استوا [سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۰] واقع شده است (نقشه‌ی ۱).

این استان که در سال ۱۳۷۶ از استان مازندران منتزع شد، ۲۰۸۹۳ کیلومتر مربع مساحت دارد و امروزه در ۱۱ شهرستان تابعه‌ی آن، در حدود ۱/۶ میلیون نفر زندگی می‌کنند و تراکم نسبی جمعیتی آن، حدود ۷۶ نفر است. این استان ۲۲ نقطه‌ی شهری دارد که گرگان (مرکز استان) با ۲۱۸ هزار نفر، پرجمعیت‌ترین و «اینچه برون» با ۱۸۳۰ نفر [سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان] کم جمعیت‌ترین آن‌هاست.

منحنی لورنز توزیع فضایی جمعیت در نقاط شهری استان گلستان روش منحنی لورنز برای ارزیابی چگونگی پراکندگی پدیده‌های جغرافیایی در یک ناحیه به کار می‌رود. به این منظور، جدولی به شرح جدول ۱ تنظیم کردیم و عملیات لازم را انجام دادیم که نتایج آن‌ها را در نمودار ۱ مشاهده می‌کنید.

جدول ۱. نسبت تجمعی مکان‌های شهری و جمعیت آن‌ها در

جدول ۱. نسبت تجمعی مکان‌های شهری و جمعیت آن‌ها در استان گلستان (برای رسم منحنی لورنز)

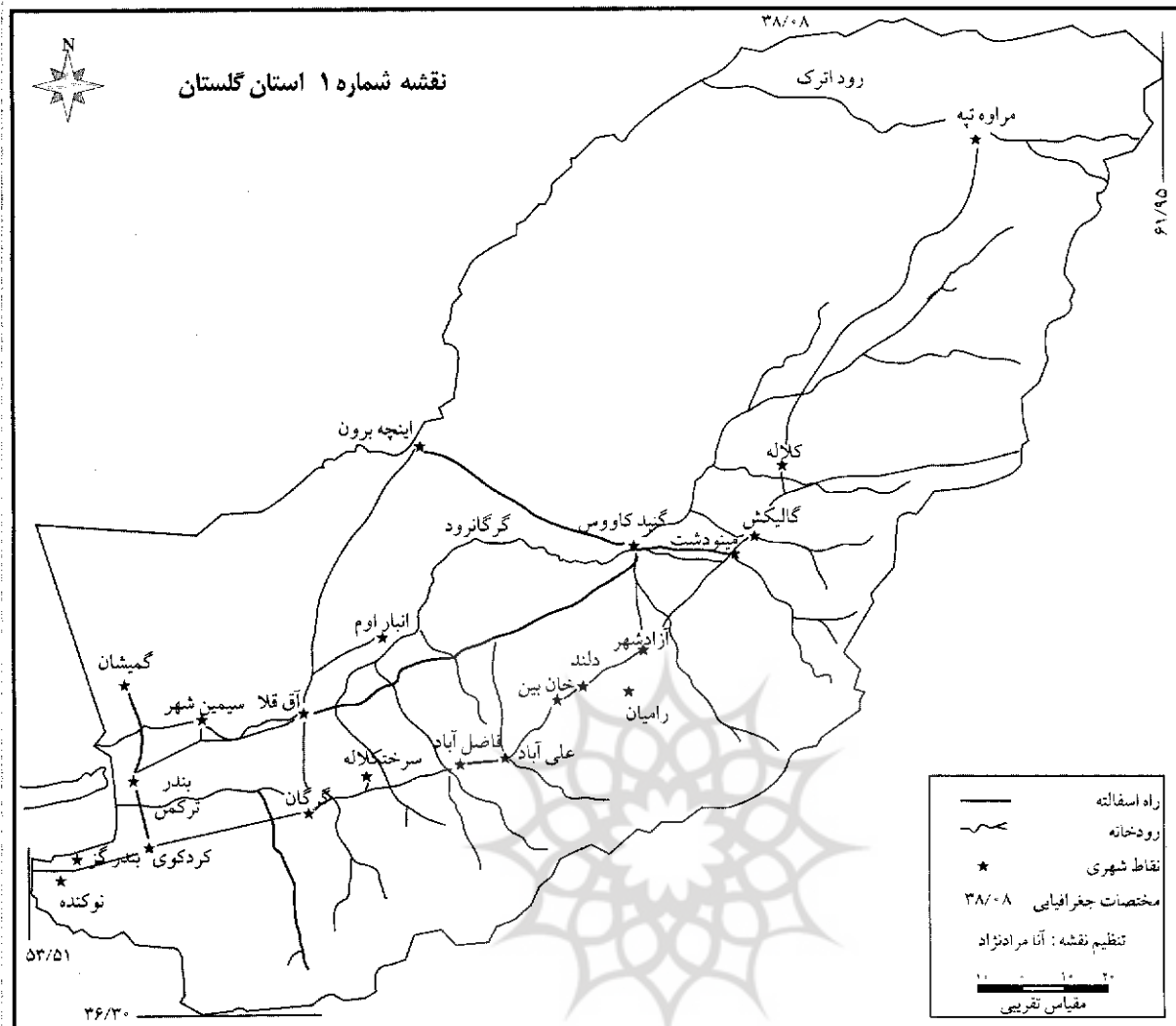
فاصله‌ی طبقات	سکونتگاه			جمعیت		
	تعداد	درصد	نسبت تجمعی	نفر	درصد	نسبت تجمعی
۰-۹۹۹۹	۶	۲۷/۲۷	۲۷/۲۷	۳۷۵۴۴	۵/۲۴	۵/۲۴
۱۰۰۰۰-۹۹۹۹۱	۷	۳۱/۸۱	۵۹/۰۸	۱۰۲۶۵۴	۱۴/۳۴	۱۹/۵۸
۲۰۰۰۰-۲۹۹۹۹	۴	۱۸/۱۸	۷۷/۲۶	۱۰۵۹۹۴	۱۴/۸۱	۳۴/۳۹
۳۰۰۰۰-۴۹۹۹۹	۳	۱۳/۶۳	۹۰/۸۹	۱۳۰۰۶۳	۱۸/۱۷	۵۲/۵۶
۵۰۰۰۰-۱۴۹۹۹۹	۱	۴/۵۴	۹۵/۴۳	۱۲۰۴۴۲	۱۶/۸۳	۶۹/۳۹
۱۵۰۰۰۰-۲۴۹۹۹۹	۱	۴/۵۴	۹۹/۹۷	۲۱۸۷۶۶	۳۰/۵۷	۹۹/۹۶
	۲۲	۹۹/۹۷		۷۱۵۴۶۳	۹۹/۹۶	

امکانات زیر ساختی باشد. این امر می‌تواند شرایط نامساعد طبیعی را تحت الشعاع قرار دهد. شاهد این مدعا، موفقیت دولت برزیل در ایجاد پایتخت جدید خود در قلب بیابان‌های این کشور است. به عبارت دیگر، میزان تراکم جمعیت در یک ناحیه نباید ملاک و ضابطه‌ی اختصاص منابع باشد، بلکه برعکس، توزیع جمعیت باید تابع منابع تخصیصی باشد. با این سلاح می‌توان منطقه‌ای را از سکنه خالی کرد، یا بخش کم جمعیتی را از جمعیت متراکم ساخت.

روش تحقیق

مطالعه‌ی حاضر در پی یافتن پاسخ این سؤال اساسی است که: «در وضع موجود، الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان گلستان چگونه است؟ آیا شهرها در فضای جغرافیایی ناحیه به طور یک نواخت توزیع شده‌اند؟ چه عواملی در یکنواختی و یا نایکنواختی (تمرکز در یک قسمت) آن‌ها مؤثر بوده‌اند؟»

به نظر می‌رسد، عوامل طبیعی در انتخاب اولیه‌ی مقر و نشستگاه شهرها نقش اصلی را ایفا کرده است و تمرکز جمعیت شهری را در نیمه‌ی جنوبی استان که از وضعیت مطلوب طبیعی برخوردارند، باعث شده است. به منظور شناخت اصولی ترو علمی تر وضع موجود، سیستم استقرار شهرهای استان از سه روش «منحنی لورنز»^۱، «شاخص توزیع نقطه‌ای یا پراکندگی در اطراف مرکز میانه»^۲، و «شاخص نزدیک‌ترین همسایه»^۳ بهره گرفته شده است.

شاخص پراکندگی در اطراف مرکز میانه

این مدل که به مدل توزیع نقطه‌ای نیز موسوم است، به ما کمک می‌کند تا بدانیم، چه اندازه کانون‌های استقرار در یک قسمت منطقه‌ی مورد مطالعه متمرکز شده‌اند و یا این که از توزیع متوازن‌تری برخوردارند [عظیمی، ۱۳۸۰: ۵۲]. این شاخص می‌تواند، از جدا کردن یک چهارم کانون‌های استقرار روی نقشه، در چهار جهت اصلی شمالی، جنوبی، غربی و شرقی به دست آید، به این منظور، در نقشه‌ی ۲، ابتدا خطوط a، یعنی مناطق یک چهارم استقرار نقاط شهری استان (NQ, SQ, WQ, EQ) را مشخص و سپس به وسیله‌ی خطوط (b)، شهرها را به دو قسمت مساوی تقسیم کردیم. محل تلاقی خطوط b مرکز میانه‌ی شهرها (M) را نشان می‌دهد. از نقاط چهار خط یک چهارم، مستطیلی در وسط تشکیل می‌شود که برای اندازه‌گیری نحوه‌ی پراکندگی فضایی شهرها مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدین منظور، از فرمول زیر استفاده می‌شود [عظیمی، ۱۳۸۰: ۵۶]:

$$I_d = \frac{Q}{A}$$

استان گلستان (برای رسم منحنی لورنز)

با تعیین ضریب تراکم می‌توان به توزیع یکنواخت یا نایکنواخت از طریق منحنی لورنزی برد [مؤمنی، ۱۳۷۷: ۱۱۷]. این ضریب می‌تواند حداکثر یک باشد. هر چه ضریب تراکم به یک نزدیک‌تر باشد، توزیع یکنواخت‌تر است، ولی هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد، نایکنواختی مشاهده می‌شود.

$$\text{ضریب تراکم} = \frac{\text{مساحت قسمت هاشوردار}}{\text{مساحت مثلث}}$$

عدد حاصل برای شهرهای استان گلستان برابر ۰/۴۱ است و چون این عدد بیش‌تر به سمت صفر متمایل است، بنابراین می‌توان گفت، پراکندگی شهرها در سطح استان به نایکنواختی و تمرکز آن‌ها در یک قسمت متمایل نشان می‌دهد. در توزیع جغرافیایی موزون و هماهنگ، منحنی لورنز به خط تقریباً مستقیم ظاهر و به خط نرمال نزدیک‌تر می‌شود.

به دست می آید و مقدار $\bar{Dran}$ را می توان از فرمول زیر به دست آورد:

$$R = \frac{1}{(2\sqrt{N/A})}$$

که در آن، N نشان دهنده ی کل نقاط و A بیانگر مساحت منطقه ی مورد مطالعه است.

بنابراین، فرمول کلی بدین شرح است:

$$R = \frac{\bar{Dobs}}{(2\sqrt{N/A})}$$

به منظور کاربرد این فرمول در استان گلستان، فاصله ی تمام نقاط شهری استان را با نزدیک ترین همسایه خود (برحسب کیلومتر) به دست آوردیم و بر تعداد فاصله ها تقسیم کردیم. عدد حاصل $15/18$ بود که بیانگر میانگین فاصله ی اندازه گیری شده بین نقاط شهری با نزدیک ترین نقاط همسایه است:

$$\bar{Dobs} = \frac{334}{22} = 15/18$$

سپس مقدار $\bar{Dran}$ را به دست آوردیم:

$$\bar{Dran} = \frac{15/18}{(2\sqrt{22/20893})} = 0/64 = 15/62$$

عدد به دست آمده نشان دهنده ی فاصله ی مورد انتظار است، و در نهایت:

$$R = \frac{\bar{Dobs}}{\bar{Dran}} = \frac{15/18}{15/62} = 0/97$$

چون عدد نهایی، یعنی $(0/97)$ ، بین دو عدد صفر و $2/15$ ، به عدد صفر تمایل بیش تری نشان می دهد، می توان نتیجه گرفت که نقاط شهری استان در نزدیکی هم متمرکز شده اند و از توزیع یکنواختی برخوردار نیستند. اگر این عدد به $2/15$ نزدیک تر بود، می توانست نشان دهنده ی پراکندگی یکنواخت نقاط شهری در سرتاسر منطقه ی مورد مطالعه باشد. بنابراین، از به کارگیری مجموع سه روش آماری فوق می توان گفت که شهرهای استان، از توزیع یکنواختی در سطح استان برخوردار نیستند و تمایل بیش تری به نایکنواختی و تمرکز شهرها در بخشی از استان نشان می دهند.

عوامل اثرگذار بر استقرار سکونتگاه های شهری استان گلستان

باتوجه به ویژگی های اقلیمی، پوشش گیاهی، نوع خاک و منابع آب، می توان استان گلستان را به دو ناحیه ی متمایز طبیعی تقسیم کرد. در این تقسیم بندی، «گرگان رود» را که از شرق به غرب در میانه ی این استان جریان دارد، می توان مبنای جدایی قرار داد. بدین ترتیب، دو ناحیه خواهیم داشت: شمال گرگان رود تا مرزهای جمهوری ترکمنستان، و جنوب گرگان رود تا دامنه های شمالی البرز (نقشه ی ۱).

Q بیانگر مساحت مستطیل مورد نظر و A مساحت کل منطقه ی مورد مطالعه است. عدد حاصل ممکن است بین صفر (حداکثر تمرکز) تا یک (حداکثر پراکندگی) متغیر باشد. با توجه به نقشه ی ۱ و مستطیل حاصل و به کارگیری فرمول فوق در مورد شهرهای استان، عدد $0/14$ به دست آمده:

$$Id = \frac{3078}{20893} = 0/14$$

عدد حاصل چون به صفر تمایل بیش تری دارد، بیانگر تمرکز بیش تر شهرها در یک قسمت از استان است. به کارگیری این روش، تمایل به نایکنواختی را در پراکنش شهرهای استان به اثبات رساند.

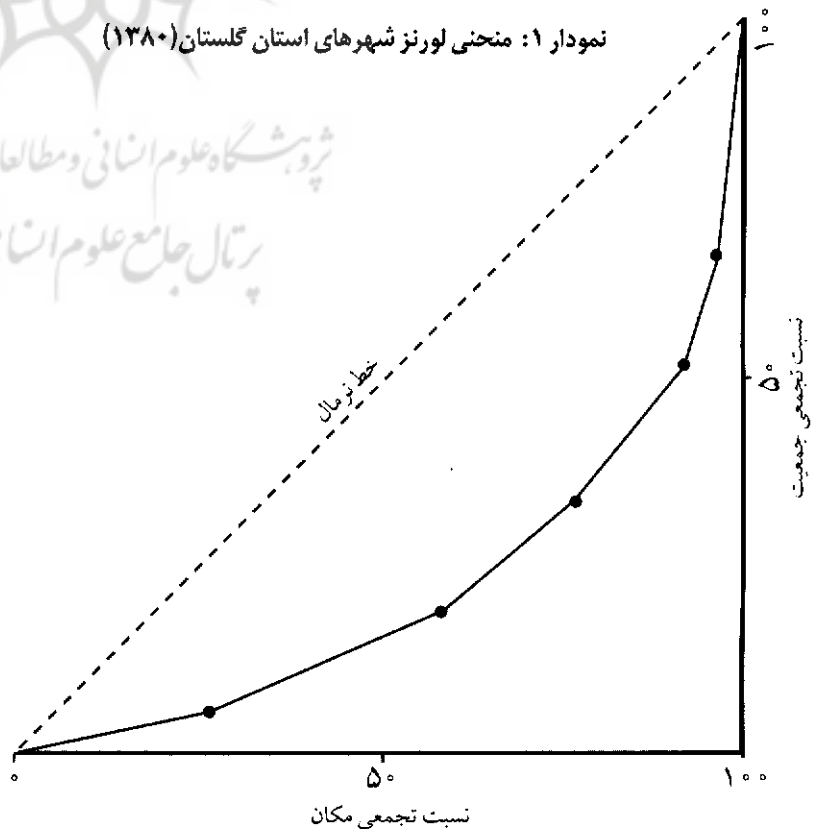
شاخص نزدیک ترین همسایه

این شاخص غیر تصادفی بودن توزیع فضایی سکونتگاه ها را می سنجد. مقدار این شاخص از صفر تا $2/15$ است. شاخص صفر به این معنی است که همه ی نقاط در نزدیکی هم مجتمع شده اند و عدد $2/15$ بیانگر آن است که همه ی نقاط به طور یکنواخت در سرتاسر منطقه توزیع شده اند. فرمول این شاخص به شرح زیر است [همان، ص ۵۸]:

$$R = \frac{\bar{Dobs}}{\bar{Dran}}$$

در این فرمول، $\bar{Dobs}$ از تقسیم مجموع فاصله های بین هر نقطه ی شهری با نزدیک ترین همسایه ی خود، بر تعداد فاصله ها

نمودار ۱: منحنی لورنز شهرهای استان گلستان (۱۳۸۰)

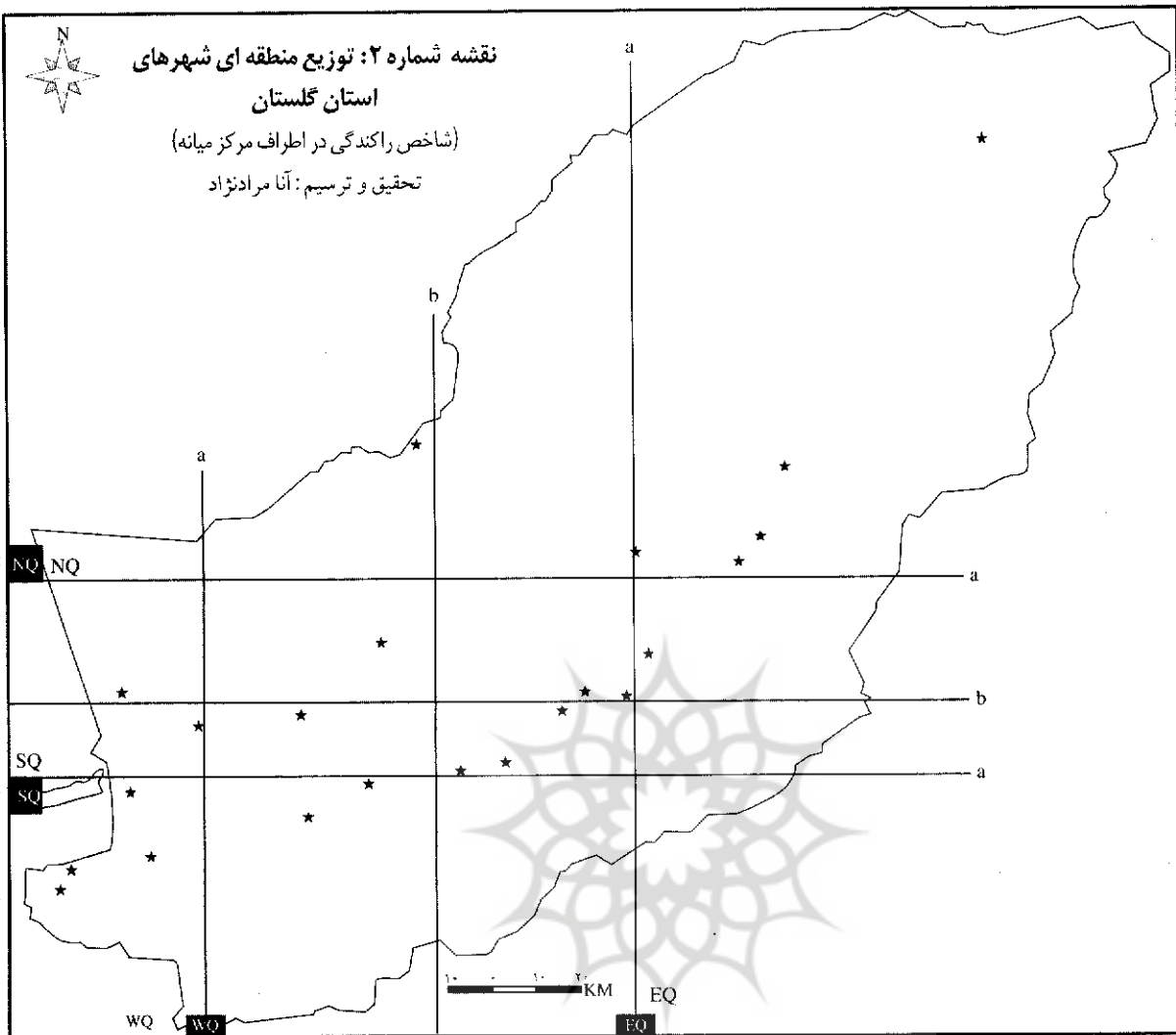

نقشه شماره ۲: توزیع منطقه ای شهرهای
استان گلستان

(شاخص راکندگی در اطراف مرکز میانه)

تحقیق و ترسیم: آنا مرادنژاد

بخش شمالی، منطقه ای نسبتاً هموار است و تقریباً همه ی عوامل طبیعی آن نقش دفاعی جمعیت را ایفا می کنند که از جمله ی آن ها می توان به این موارد اشاره کرد: میزان بارش از حدود ۳۵۰ میلی متر در امتداد گرگان رود به ۲۰۰ میلی متر در نوار مرزی کاهش می یابد. [دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، ۱۳۸۱]؛ هر چه به نوار مرزی و سواحل دریای خزر نزدیک تر می شویم، شوری خاک افزایش می یابد که این افزایش را در دمای هوا، به ویژه در نوار مرزی نیز می توان مشاهده کرد؛ و در نهایت، کمبود آب سطحی و شور بودن آب های زیرزمینی.

این اقدامات پس از فروپاشی شوروی سابق در ۱۹۹۱ (۱۳۷۰)، پیدایش جمهوری مستقل ترکمنستان در مجاورت استان گلستان و از بین رفتن حساسیت های سیاسی سابق، به ویژه پس از برقراری روابط حسنه ی تجاری و ایجاد گمرک مرزی اینچه برون، افزایش یافت. اینچه برون نیز که جمعیتی کم تر از دو هزار نفر داشت، به شهر تبدیل شد. از سوی دیگر، روستاهایی نظیر «مراوه تپه»، «انبار الوم»، «قارقی-بناور» (سیمین شهر کنونی) هم به شهر تبدیل شدند تا استقرار شهرها در این استان حالت متعادل تری پیدا کند. در گذشته های نه چندان دور، «گمیشان» تنها شهر بخش شمالی استان محسوب می شد. شهرهای «آق قلا» و گنبد کاووس نیز در کنار رود گرگان قرار دارند.

بخش جنوبی استان به این دلایل از موقعیت بهتری برخوردار است: مساعدت عوامل طبیعی از جمله خاک حاصلخیز، اقلیم

این عوامل در کنار سیاست گریز از مرز اعمال شده از سوی رژیم گذشته در ایران که تا حد امکان سعی می کرد، از استقرار و تمرکز جمعیت در نواحی مرزی با شوروی سابق که مرزی ایدئولوژیک محسوب می شد، جلوگیری کند و در این راستا، مانع از هرگونه سرمایه گذاری، توزیع امکانات و ایجاد تأسیسات زیرساختی در این مناطق می شد، باعث شد، بخش شمالی استان خالی از سکنه باقی بماند. پس از انقلاب اسلامی، به منظور تحقق آرمان هایی نظیر

بخش شمالی، منطقه ای نسبتاً هموار است و تقریباً همه ی عوامل طبیعی آن نقش دفاعی جمعیت را ایفا می کنند که از جمله ی آن ها می توان به این موارد اشاره کرد: میزان بارش از حدود ۳۵۰ میلی متر در امتداد گرگان رود به ۲۰۰ میلی متر در نوار مرزی کاهش می یابد. [دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، ۱۳۸۱]؛ هر چه به نوار مرزی و سواحل دریای خزر نزدیک تر می شویم، شوری خاک افزایش می یابد که این افزایش را در دمای هوا، به ویژه در نوار مرزی نیز می توان مشاهده کرد؛ و در نهایت، کمبود آب سطحی و شور بودن آب های زیرزمینی.

مساعد (از جمله میانگین بارش ۴۰۰ تا ۸۰۰ میلی متر)، اعتدال دما، دسترسی به منابع آب به ویژه آب‌های زیرزمینی، دسترسی به منابع جنگلی، و همچنین، عوامل انسانی نظیر عبور جاده‌ی ترانزیتی تهران - مشهد از این محور که به نوبه‌ی خود در تبدیل بسیاری از روستاهای خطی استان به شهرهای کنونی نقش انکارناپذیری داشته است؛ به طوری که رشد و توسعه‌ی شهرهای کردکوی، گرگان، فاضل‌آباد، علی‌آباد، خان‌بین، دلند، آزاد شهر و گالیکش، عمدتاً مدیون این عامل بوده است. حدود ۱۵ شهر از ۲۲ شهر استان، در امتداد یا مجاورت این محور ترانزیتی قرار دارند، به همین دلیل این محور را می‌توان محور توسعه و تمرکز شهرهای استان گلستان نامید.

بنابراین، عوامل مساعد طبیعی و عبور جاده‌ی ترانزیتی از ناحیه‌ی جنوبی استان و تمرکز کار و فعالیت و سرمایه‌گذاری در آن، باعث تمرکز جمعیت شهری در این ناحیه شده است و بخش شمالی استان با احتساب سه شهری که در امتداد گرگان رود بنا شده‌اند (سیمین شهر، آق قلا و گنبد)، فقط دارای هفت نقطه‌ی شهری است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

به کارگیری سه مدل مورد بحث در این تحقیق، این مسأله را به طور علمی و مستدل برای ما به اثبات رساند که نقاط شهری استان به طور یکنواخت در سطح استان توزیع نشده‌اند و بیش‌تر آن‌ها در یک قسمت از استان متمرکز شده‌اند که عوامل طبیعی و انسانی موجبات این امر را فراهم ساخته‌اند؛ به طوری که ۱۵ شهر استان در نیمه‌ی جنوبی گرگان رود و هشت شهر نیز در امتداد این رود و شمال آن قرار گرفته‌اند.

توزیع متعادل سکونتگاه‌ها، به ویژه نقاط شهری، می‌تواند به توسعه‌ی متوازن و هماهنگ منطقه کمک مؤثری کند. به همین دلیل، ضمن تأیید و تصدیق اقداماتی که در سال‌های اخیر، روستاهایی نظیر انبار الوم، اینچه برون، مراوه تپه و قارقی-ناور را در نیمه‌ی شمالی به شهر تبدیل ساختند، پیشنهاد می‌شود که این شهرها و دیگر شهرهای کوچک استان با تخصیص منابع و سرمایه‌گذاری در امور تولیدی، اعم از صنعتی و کشاورزی و گسترش خدمات، تقویت شوند. مطمئناً با هدایت سرمایه و منابع به نواحی شمالی استان، جمعیت نیز به آن نواحی منتقل خواهد شد.

امروزه اعتقاد بر این است که از طریق توزیع مناسب سرمایه و امکانات می‌توان به توزیع متعادل تری در جمعیت دست یافت. در این راستا می‌باید استعدادهای ذاتی هر یک از مناطق (به ویژه مناطق محروم) را به منظور تخصیص کردن سکونتگاه‌ها [EL-SHAKHS, 1998:59] شناخت تا سرمایه‌گذاری لازم در آن‌ها صورت گیرد. توسعه‌ی شبکه‌ی شهرهای کوچک که برای ارائه‌ی خدمات شهری به منظومه‌های روستایی، مناسب‌ترین گزینه هستند، از اساسی‌ترین ابزارهای اجرایی سیاست آمایش سرزمین در ایران

محسوب می‌شود که باید در راستای جذب مهاجران روستایی، ارائه‌ی فرصت‌های شغلی و ارائه‌ی خدمات، تقویت و تجهیز شوند؛ چرا که تقویت و توسعه‌ی شهرهای متوسط در مناطق حاشیه‌ای و دور افتاده [سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۶] از مهم‌ترین سیاست‌های آمایش سرزمین در طرح ایران ۱۴۰۰ است.

بنابراین لازم است، ضمن پرهیز از تمرکزگرایی و انتقال سرمایه‌ها، صنایع، دانشگاه‌ها و... به تهران که خود یکی از سدهای عمده‌ی پیشرفت نواحی دیگر کشور است (پاپلی یزدی، ۱۳۷۲: ۱۷)، در سطح استان‌ها نیز تخصیص منابع نه براساس جمعیت آن‌ها، بلکه در جهت توسعه‌ی متوازن و یکپارچه‌ی استان‌ها و به منظور محرومیت‌زدایی از مناطق محروم صورت گیرد.

زیرنویس

1. The Lorenz Curve
2. Dispersion About the Median Centre
3. The Nearest Neighbour Index

منابع

۱. پاپلی یزدی، محمدحسین (۱۳۷۲). «تمرکزگرایی و عدم تمرکزگرایی و اثرات آن». فصل‌نامه‌ی تحقیقات جغرافیایی مؤسسه‌ی فرهنگی آستان قدس رضوی. مشهد. شماره ۲۹. تابستان ۱۳۷۲.
۲. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۱). جغرافیای استان گلستان. چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران. تهران. چاپ دوم.
۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان (۱۳۸۰). گزارش اقتصادی، اجتماعی استان گلستان، گرگان. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان.
۴. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۰). سال‌نامه‌ی آماری کشور، ۱۳۷۹. مرکز آمار ایران. تهران.
۵. سازمان برنامه و بودجه (۱۳۷۶). گزارش مقدماتی پیشنهادی ایران ۱۴۰۰. سازمان برنامه و بودجه تهران.
۶. شفقی، سیروس (۱۳۸۰). جزوه‌ی درسی «نظام شبکه‌ی شهری». مقطع دکترا. گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان. اصفهان.
۷. عظیمی، نورالدین (۱۳۸۰). «الگوی استقرار سکونتگاه‌های روستایی در منطقه‌ی کوهستانی زاگرس مرکزی» (بخش سرشیو)، فصل‌نامه‌ی فضای جغرافیایی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر. سال اول. شماره ۱. بهار ۱۳۸۰.
۸. فرید، بدالله (۱۳۶۸). جغرافیا و شهرشناسی. انتشارات دانشگاه تبریز. تبریز. چاپ اول.
۹. مؤمنی، مهدی (۱۳۷۷). درآمدی بر اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای. انتشارات گویا. چاپ اول.
۱۰. نظریان، اصغر (۱۳۷۴). جغرافیای شهری ایران. انتشارات دانشگاه پیام نور. تهران. چاپ دوم.
11. El-Shakhs, S. (1998). "The Future of Megacities: Planning Implications for a More Sustainable Development". in: Bernd Hamm and K. Muttagi, editors. Sustainable development and the future of cities. UNESCO and Centre for European Studies, New Delhi. Oxford & IB publishing co.